

NEKE SOCIODEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE MALOLJETNIKA SANKCIONIRANIH U REPUBLICI HRVATSKOJ

Slobodan Uzelac

Originalni znanstveni članak

Odsjek za socijalnu pedagogiju
Fakultet za defektologiju, Zagreb

UDK: 343.9
Zaprimljeno: 01. 09. 1993.

Sažetak

Na dva uzorka ($N_1=2734$ i $N_2=661$) maloljetnika koji su u razdoblju od 1990. do 1992. godine u Republici Hrvatskoj sankcionirani zbog počinjenog krivičnog djela, autor analizira relacije između sedam sociodemografskih karakteristika maloljetnika i formi njihova kriminalnog ponašanja, s posebnim osvrtom na pojedina krivična djela protiv imovine. Analizom tablica kontingencije autor iznalazi svega tri od ukupno četrnaest parova varijabli i to: životna dob maloljetnika i vrsta glavnog krivičnog djela, pitanje da li su roditelji živi ili ne i vrsta glavnog krivičnog djela te školska sprema maloljetnika i vrsta glavnog krivičnog djela. Nisu pronađene statistički značajne relacije između sociodemografskih obilježja i pojedinih krivičnih djela protiv imovine. Dobivene rezultate autor razmatra u cjelovitom etiološko-fenomenološkom mehanizmu, pripisujući nepovoljne pomake u strukturi kriminalnog ponašanja kompleksnom, dinamičkom i dijalektičkom sklopu brojnih činitelja, među kojima posebno mjesto pridaje aktualnim ratnim zbivanjima i njihovim brojnim i raznovrsnim reperkusijama.

KLJUČNE RIJEČI: sociodemografske karakteristike, oblici kriminalnog ponašanja, maloljetni delinkventi, krivične sankcije

1. UVOD

Analiza dijela populacije maloljetnih delinkvenata koji je zbog svog kriminalnog ponašanja sankcioniran znači, zapravo, bavljenje onim segmentom ove populacije koji je, makar po formalnim kriterijima, takav da iziskuje najozbiljnije stručne i šire društvene intervencije. Različiti selektivni mehanizmi, a prije svega životna dob, i s time u vezi nedostatak krivične odgovornosti te načelo oportuniteta, imaju za posljedicu da je ovaj dio delinkventne populacije značajno manji od onoga koji ostaje izvan domašaja sankcija. Riječ je, međutim, o dijelu populacije koji u svemu transparentno reprezentira cjelokupnu populaciju, dajući pri tome glavnim značajkama populacije relativno lako uočljive parametre. Stoga je moguće konstatirati kako bavljenje "najgorim" dijelom delinkventne populacije znači bavljenje njome u cjelini ili makar bavljenje njome onakvom kakva će biti ne budu li se pravodobno poduzele adekvatne mjere i akcije usmjerene prema sprečavanju i suzbijanju delinkventnog ponašanja djece i maloljetnika. O mehanizmima koji selektiraju maloljetnike prema tipovima društvene reakcije na njihovo kriminalno ponašanje i posebno vrste krivičnih sankcija zbog takvog ponašanja provedena je svojevrstno opsežna studija za područje bivše SFRJ, u čemu je na adekvatan način participirala i populacija s područja Hrvatske, a u čemu su autori iz Hrvatske dali poseban doprinos (V. Kovačević i sur., 1974). Osim djece, osoba koje su u vrijeme

izvršenja djela mlade od 14 godina i stoga krivično neodgovorne, iz podataka koje prezentiraju ovi autori vidljivo je, na primjer, kako se i već pokrenuti krivični postupak obustavlja prema 17,6% maloljetnika. Dodamo li tome učestalo odbacivanje krivičnih prijava protiv maloljetnika temeljem načela oportuniteta, postaje jasnije zašto i koliko mali dio maloljetničke populacije biva sankcioniran.

Reprezentativnost sankcioniranog dijela delinkventne populacije upućuje na zaključak o korisnosti makar kratkog osvrta na neke rezultate istraživanja sociodemografskih karakteristika maloljetnika neovisno o tome da li su sankcionirani ili ne. Pri tome valja posebno podsjetiti na rezultate relativno novijih istraživanja provedenih u području Republike Hrvatske, bilo u cjelini, bilo u nekim manjim regijama.

T. Dobrenić i suradnici (1975) istražuju obiteljske prilike maloljetnih delinkvenata u Hrvatskoj. Slično istraživanje provodi P. Brajša (1973), analizirajući obiteljske prilike adolescenata asocijalnog ponašanja. V. Poldrugač i S. Uzelac (1980) istražuju neke socio-ekonomske karakteristike obitelji maloljetnih delinkvenata u Hrvatskoj, a Đ. Križ iste godine istražuje socijalnopatološke pojave u porodicama maloljetnih kriminalnih povratnika na području Hrvatske. Relacije između oblika poremećaja u ponašanju i obiteljskih prilika maloljetnih kriminalnih povratnika na području Hrvatske istražuje M. Grozdić (1984), a Lj. Mikšaj-Todorović (1988) istražuje porodične i ostale socio-

demografske karakteristike maloljetnih delinkvenata u Hrvatskoj u relacijama s nekim oblicima njihova poremećaja u ponašanju. L. Tepavac (1983) istražuje relacije modaliteta poremećaja u ponašanju maloljetnih delinkvenata i psihosocijalnih poremećaja njihovih obitelji. Lj. Mikšaj-Todorović i J. Rusan (1988) se bave utjecajem porodičnih prilika na modalitete otkrivenog i neotkrivenog asocijalnog i delinkventnog ponašanja mladih. Većina je ovih istraživanja provedena na uzorcima djece i maloljetnika prijavljenih zbog počinjenog krivičnog djela neovisno o tome da li su sankcionirani zbog takvog ponašanja ili ne. Rezultati ovih istraživanja u osnovi potvrđuju naprijed iznesenu konstataciju o relativno visokom stupnju njihove podudarnosti s rezultatima dobivenim na uzorcima izvučenih iz populacije sankcioniranih maloljetnika.

Kada je pak riječ o nekim sociodemografskim karakteristikama maloljetnih počinitelja krivičnih djela, uočavamo kako su u dosadašnjim istraživanjima na području Hrvatske najčešće elaborirani spol, dob te obiteljska i školska situacija ispitanika. To je vjerojatno posljedica s jedne strane relativno lakše dostupnosti informacija o ovim karakteristikama, a s druge strane činjenice da je riječ o karakteristikama koje u mnogome artikuliraju globalni socijalni status te upućuju na poznate socijalne i odgojne prilike u kojima odrasta ispitanik i u kojima se formira i manifestira kritično ponašanje.

Takav prikaz nekih sociodemografskih obilježja mladih delinkvenata prezentiraju M. Singer i Lj. Mikšaj-Todorović (1989). Iznose podatak prema kojemu žene sudjeluju s 10,2% u delinkventnoj populaciji mladih. Žene su, uz to, relativno rjeđe nego muškarci sankcionirane zbog višestruke kriminalne aktivnosti.

Kada je riječ o životnoj dobi djece i maloljetnika korisno je poslužiti se sasvim aktualnim podacima koje prezentira M. Singer sa suradnicima (1992) prezentirajući aktualno stanje i kretanje, strukturu i teritorijalnu distribuciju kriminaliteta maloljetnih osoba u Republici Hrvatskoj. Pri tome autori prezentiraju relativne veličine, tj. postotke o učešću ispitanika određene dobne skupine u odnosu na ukupan broj stanovnika te dobne skupine i još k tome u pojedinim regijama. Uočavamo kako se po relativno visokom udjelu maloljetnika ističe slavonsko-baranjska regija, regija srednje Hrvatske i istrasko-primorska regija. Područja nadležnosti okružnih sudova u Bjelovaru i Dubrovniku ističu se po relativno najvećem udjelu djece u dobi od 11 do 13 godina, dok, s druge strane, na području Osijeka, Zadra, Dubrovnika i Zagreba uočavamo relativno visoku participaciju ispitanika u dobi od 16 do 17 godina.

Rezultati studija koje tretiraju obiteljske prilike i školovanje maloljetnih delinkvenata uglavnom se odnose na

formalna obilježja, posebno obilježja obiteljske strukture: pitanje da li je maloljetnik rođen kao bračno ili vanbračno dijete, da li su roditelji živi i žive li zajedno, da li je maloljetnik živio s roditeljima, ekonomski, a napose stambeni status obitelji maloljetnika, obrazovanje roditelja, obiteljska atmosfera i slično. Naprijed spomenuti autori u svojim su radovima posebno analizirali upravo ove karakteristike. Rezultati ovih analiza delinkventne populacije u Hrvatskoj opetovano potvrđuju već poodavno stečenu spoznaju prema kojoj sama struktura obitelji maloljetnika, ma kako bila nepovoljna, nije dovoljan etiološki element poremećaja u ponašanju u cjelini pa ni delinkventnog ponašanja. Po tko zna koji put je, naime, potvrđeno kako je s etiološkog stajališta bitna obiteljska atmosfera i svi za nju relevantni činitelji. Dakako, ovdje se posebno značajnim činiteljem javljaju različite socijalnopatološke pojave u obitelji. Otuda i razumljiv poseban interes istraživača za ovaj problem.

Kao relativno zanimljivije sociodemografsko obilježje delinkventne populacije u Hrvatskoj javlja se i obrazovanje i s time u vezi zanimanje. Brojni autori iznose podatke koji potvrđuju obrazovnu inferiornost delinkvenata. To je, svakako, osnova za intelektualističke etiološke interpretacije prema kojima je nedovoljno obrazovanje osnovni etiološki element ovakvom ponašanju. Ovome svakako valja dodati kako je nedvojbeno nedovoljno obrazovanje značajan etiološki činilac ali se moramo čuvati pojednostavljenih, u osnovi monokauzalnih interpretacija. Kompleksno, dinamičko i dijalektičko shvaćanje etiologije delinkventnog ponašanja uvažit će činjenicu zaostajanja delinkvenata u obrazovanju, makar gledano relativno i njihovo se obrazovanje neprestano podiže, i promatrati ga u kontekstu svih ostalih elemenata cjelovitog bio-psihosocijalnog kompleksa. Upravo takav pristup obrazovanju susrećemo u radovima (na primjer M. Gredelj i A. Hošek (1975), Z. Poldugač (1981), R. Bujanović-Pastuović i sur. (1984) i sl.).

Pitanje koje nastojimo osvjetliti ovim radom tiče se odnosa nekih sociodemografskih karakteristika sankcioniranih maloljetnika i modaliteta njihova delinkventnog ponašanja.

2. CILJ, HIPOTEZE I METODE RADA

2.1. Cilj rada

Ovaj rad ima za cilj iznalaženje zakonitih relacija koje vladaju između nekih sociodemografskih obilježja sankcioniranih maloljetnih delinkvenata u jednogodišnjem razdoblju u Republici Hrvatskoj i modaliteta njihova kriminalnog ponašanja. Pri tome će posebna pažnja biti poklonjena životnoj dobi maloljetnika, bračnom statusu

njihovih roditelja u vrijeme rođenja maloljetnika, pitanju da li su roditelji živi i žive li zajedno, pitanju s kime živi maloljetnik te njegovoj školskoj spremi i zanimanju. Ove će karakteristike biti razmatrane u odnosu na vrstu glavnog krivičnog djela¹ kojega je počinio maloljetnik, a napose na najučestalija krivična djela protiv imovine. Iznalaženje ovih relacija počeo će od dosadašnjih spoznaja stečenih prvenstveno u naprijed spomenutim radovima, od kojih je većina rađena upravo na populaciji maloljetnih delinkvenata u Hrvatskoj.

2.2. Hipoteze

U istraživanju su postavljene dvije hipoteze:

H₁ - Maloljetnici niže životne dobi relativno češće vrše krivična djela protiv imovine, a među njima relativno lakša.

H₂ - Socijalni status maloljetnika (obiteljske prilike, obrazovanje i zanimanje) relevantni su elementi za raznovrsno kriminalno ponašanje maloljetnika u smislu da nepovoljni socijalni status ne dovodi nužno do težih formi kriminalnog ponašanja maloljetnika niti je pak povoljni status nužna osnova lakšim formama ovakvog ponašanja kako po vrstama krivičnih djela, tako i po pojedinim krivičnim djelima protiv imovine.

2.3. Metode

2.3.1. Uzorci ispitanika

Ispitivanjem su obuhvaćena dva uzorka ispitanika. U prvom (N₁ = 2734) obuhvaćeni su svi maloljetnici stalnog boravišta u Republici Hrvatskoj, sankcionirani zbog počinjenog krivičnog djela u životnoj dobi od 14 do 18 godina, a kojima su sankcije izrečene u razdoblju od 1. 1. 1990. do 31. 12. 1992. godine. U drugi su uzorak (N₂ = 661) uključeni maloljetnici iste životne dobi i istog stalnog boravišta, a kojima je tokom 1992. izrečena krivična sankcija zbog njihova kriminalnog ponašanja protiv imovine.

2.3.2. Izvori informacija

Informacije o ispitanicima prikupljene su iz dokumentacije nadležnih državnih odvjetništava i sudova te dokumentacije državne statistike.

2.3.3. Obrada informacija

Informacije dobivene o ispitanicima priređene su za elektronsku obradu. Spomenute relacije analizirane su

putem programa CONTAB, namijenjenog analizi tabele kontingencije (I. Zlobec, 1974). Kao kritična vrijednost statističke značajnosti uzeta je vjerojatnost pogreške (PR X²/DF) manja od 0,05%.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

3.1. Životna dob maloljetnika

U trogodišnjem promatranom razdoblju u kojemu je u Republici Hrvatskoj sankcionirano 2734 maloljetnika najveći ih broj otpada na životnu dob od 16 do 17 godina (39,8%), makar su, kako je vidljivo iz tabele 1, i ostale tri dobne kategorije relativno ravnomjerno zastupljene.

Tabela 1.

Relacije životne dobi maloljetnika s vrstom glavnog krivičnog djela

	SVEGA	ŽIVOT I TIJELO	IMOVINA	DOSTOJAN. LIČ. I MOR.	OSTALO
UKUPNO	273 100%	113 100%	236 100%	23 100%	229 100%
14 god.	588 21.5%	10 8.8%	547 23.1%	6 26.1%	25 10.9%
15. god	673 24.6%	17 15.0%	602 25.4%	4 17.4%	50 21.8%
16. god.	970 35.5%	45 39.8%	831 35.1%	8 34.8%	86 37.5%
17. god.	503 12.8.4%	41 36.3%	289 16.4%	5 21.7%	68 29.7%

PEARSON	HI-KVADRAT	71.0607
Q(I/J)	STUPANJ SLOBODE	9
Q(J/I)	PR HI-KVADRAT/DF	.0000
Q(I,J)	PEARSON'S C	.1592
	CRAMER'S R	.0931

Obratimo li pažnju na relacije koje vladaju među ovim varijablama uočimo, prije svega, da su one statistički značajne. Nama posebno zanimljivi delikti protiv imovine, a kojih je, dakako, najviše u svim dobnim skupinama, ipak dominiraju u skupini od 15 do 16 godina. Krivična djela protiv života i tijela specifikum su starijih maloljetnika (16 do 18 godina), dok su za najmlađu skupinu, što donekle predstavlja iznenađenje, relativno najčešće vezana krivična djela protiv dostojanstva ličnosti i morala. Iako nije riječ o ukupno velikom broju krivičnih djela (23), pri čemu u posljednjoj godini

¹ Poznat je metodološki problem određivanja glavnog krivičnog djela. Problem se, razumljivo, javlja u situaciji kada je jedan ispitanik počinio više krivičnih djela. U ovom istraživanju glavno je krivično djelo odabrano po kriterijima zapriječenosti veće kazne, kriteriju veće počinjene štete, kriteriju suučesništva i kriteriju dovršenja djela. O ovome više u S. Uzelac: Utjecaj ekološke strukture na modalitete kriminalnog ponašanja djece i maloljetnika u Zagrebu, (disertacija), Zagreb, 1980.

analiziranog razdoblja srećemo svega dva maloljetnika koji vrše krivično djelo iz ove glave kao glavno, ipak je umjesno postaviti pitanje o razlozima ovakvoj distribuciji. Imamo pri tome na umu kako je riječ o godinama ('91. i '92.) intenzivnih ratnih zbivanja u znatnom dijelu područja Republike. Čini se da u takvim situacijama krivična djela protiv dostojanstva ličnosti i morala nisu svojstvena samo starijim maloljetnicima, o čemu su inače govorili mahom rezultati dosadašnjih istraživanja.

Tabela 2.

Relacije životne dobi s pojedinim djelima protiv imovine

	SVEGA	čl. 130	čl. 131	čl. 132 i čl. 133	čl. 136	OSTALO
UKUPNO	661 100%	123 100%	485 100%	18 100%	9 100%	26 100%
14. god	190 28.7%	38 30.9%	145 29.9%	1 5.5%	3 33.3%	3 11.5%
15 god	184 27.8%	37 30.1%	131 27.0%	3 16.7%	2 22.2%	11 42.3%
16 god	203 30.7%	39 31.7%	142 29.3%	11 62.1%	2 22.2%	9 34.6%
17 god	84 12.7%	9 7.37%	67 13.8%	3 16.7%	2 22.2%	3 11.5%

Ovaj rezultat u određenom smislu također treba brinuti. Riječ je, naime, o tome da su mladi maloljetnici izjednačeni sa starijima u pogledu težine imovinskog delikta kojega vrše i zbog kojega su sankcionirani. Ovo samo po sebi najdirektnije ukazuje na pogoršanu strukturu kriminalnog ponašanja maloljetnika.

U pokušaju davanja cjelovitog odgovora na naprijed postavljenu hipotezu valja konstatirati kako istu nije moguće prihvatiti. Mladim maloljetnicima nisu pretežno svojstveni imovinski delikti niti među njima lakši. U kolikoj je mjeri ovdje riječ o ozbiljnom pogoršenju strukture fenomena kriminalnog ponašanja mladih drugo je pitanje. Valja, naime, imati ipak na umu da je ovdje riječ o sankcioniranim maloljetnicima. U daljnjim bi analizama valjalo razlučiti omjere sankcioniranih maloljetnika prema njihovom ukupnom broju, a s obzirom na dobne skupine.

3.2. Da li su maloljetnici rođeni u bračnoj zajednici?

Iako ovo obilježje poprima sve manje značenje u svim do sada provedenim analizama obiteljskih prilika maloljetnih delinkvenata zanimljivo je promotriti da li je možda to značenje veće u slučajevima sankcioniranih maloljetnika i, posebno, kakve su relacije prema modalitetima

Statističke vrijednosti uz tablicu kontingencije u kojoj se posebno analiziraju sami imovinski delikti (krađa, teška krađa, razbojništvo i razbojnička krađa te oduzimanje vozila na motorni pogon) pokazuju da ne postoji statistički značajna povezanost ove varijable koja opisuje životnu dob maloljetnika ($PR X^2/DF = 0,0665$). Ostaje nam, dakle, zaključiti kako su ovi imovinski delikti relativno ravnomjerno raspoređeni po sve četiri kategorije životne dobi sankcioniranih maloljetnika.

kriminalnog ponašanja maloljetnika.

Rezultati u tabeli 3 nedvosmisleno upućuju na zaključak o nepostojanju statistički značajnih relacija među varijablama.

Tabela 3Relacije bračnog statusa roditelja maloljetnika s vrstom glavnog krivičnog djela²

	SVEGA	ŽIVOT I TIJELO	IMOVINA	DOSTO JAN. LIČ. I MOR.	OSTALO
UKUPNO	749 100%	30 100%	661 100%	2 100%	56 100%
DA	709 94.6%	30 100%	624 94.4%	2 100%	25 10.9%
NE	40 5.3%	/	37 5.6%	/	3 5.4%

PEARSON	HI-KVADRAT	1.7850
Q(I/J) .1514	STUPANJ SLOBODE	2
Q(J/I) .1033	PR HI-KVADRAT/DF	.4096
Q(I,J) .1273	PEARSON'S C	.0488
	CRAMER'S R	.0488

² Nedostaju podaci za 1990. i 1991. godinu

Tabela 4Relacije bračnog statusa roditelja maloljetnika s pojedinim krivičnim djelima protiv imovine²

	SVEGA	čl. 130	čl. 131	čl. 132 i čl. 133	čl. 136	OSTALO
UKUPNO	661 100%	123 100%	485 100%	18 100%	9 100%	26 100%
DA	624 94,4%	112 30,9%	462 95,2%	16 88,9%	9 100%	25 96,1%
NE	37 5,6%	11 8,9%	23 4,7%	2 11,1%	/	1 3,8%

PEARSON

Q(I/J) .1856

Q(J/I) .0953

Q(I,J) .1404

HI-KVADRAT 4.4930

STUPANJ SLOBODE 3

PR HI-KVADRAT/DF .2129

PEARSON'S C .0822

CRAMER'S R .0824

Ovi rezultati, dakle, još jednom potvrđuju kako činjenica da je dijete rođeno u vanbračnoj zajednici ni u kojem smislu ne pridonosi manifestaciji posebnih formi kriminalnog ponašanja kod sankcionirane populacije maloljetnih delinkvenata.

3.3. Da li su roditelji maloljetnika živi?

Ovo, jedno od temeljnih strukturalnih obilježja obitelji

maloljetnika u posljednjim istraživanjima također je pokazivalo sve manji značaj po modalitetima kriminalnog ponašanja djece i maloljetnika. Ovaj je značaj, naime, bio veći tek ukoliko je obilježje bilo u tješnoj vezi s obilježjima obiteljske atmosfere karakteristične za tako deficijentnu obitelj. Pogledajmo kakve relacije egzistiraju u populaciji sankcioniranih maloljetnika u promatranom razdoblju.

Tabela 5

Relacije varijable "da li su roditelji maloljetnika živi" s vrstom glavnog krivičnog djela

	SVEGA	ŽIVOT I TIJELO	IMOVINA	DOSTOJAN. LIČ. I MOR.	OSTALO
UKUPNO	2734 100%	113 100%	2369 100%	23 100%	229 100%
OBA ŽIVA	2488 91,0%	104 92,0%	2145 90,5%	21 91,3%	218 95,2%
ŽIVA SAMO MAJKA	170 6,2%	2 1,8%	159 6,7%	/	9 3,9%
ŽIV SAMO OTAC	69 2,5%	7 6,2%	58 2,4%	2 8,7%	2 3,9%
OBA UMRLA	7 0,3%	/	7 0,3%	/	/

PEARSON

Q(I/J) .1519

Q(J/I) .1297

Q(I,J) .1408

HI-KVADRAT 71.0954

STUPANJ SLOBODE 5

PR HI-KVADRAT/DF .0043

PEARSON'S C .0788

CRAMER'S R .0457

Kako je vidljivo postoji statistički značajna povezanost. Što se, pak, smjera povezanosti tiče zapažamo kako maloljetnici kojima su živa oba roditelja relativno češće vrše krivična djela koja su ovdje označena kategorijom "ostalo" (dakle, ne protiv imovine, ne protiv života i tijela i ne protiv dostojanstva ličnosti i morala). Maloljetnici kojima je živa samo majka relativno češće vrše krivična djela protiv imovine, a maloljetnici kojima je živ samo otac djela protiv dostojanstva ličnosti i morala te protiv života i tijela. Zanimljivo je da ukupno 7 maloljetnika kojima su oba roditelja umrla bivaju sankcionirani isključivo zbog krivičnih djela protiv imovine.

Stojimo li na stajalištu kako su krivična djela protiv života i tijela te dostojanstva ličnosti i morala u cjelini teža od onih protiv imovine, tada bi bilo moguće konstatirati kako je sa sociopedagoškog stajališta gubitak majke naročito nepovoljan, te da bi upravo ova kategorija maloljetnika morala biti predmetom posebne i šire društvene pažnje i pomoći. Protivno našim očekivanjima rezultati pokazuju kako ne postoji statistički značajna povezanost između varijable "da li su roditelji maloljetnika živi" i pojedinih članova krivičnog zakona koji definiraju pojedine imovinske delikte.

Tabela 6

Relacije varijable "da li su roditelji maloljetnika živi s pojedinim krivičnim djelima protiv imovine"

	SVEGA	čl. 130	čl. 131	čl. 132 i čl. 133	čl. 136	OSTALO
UKUPNO	661 100%	123 100%	485 100%	18 100%	9 100%	26 100%
OBA ŽIVA	591 89,4%	109 88,6%	432 89,1%	18 100%	8 88,9%	24 92,3%
ŽIVA SAMO MAJKA	47 7,1%	10 8,1%	36 7,4%	/	/	1 3,8%
ŽIV SAMO OTAC	20 3,0%	4 3,2%	15 3,1%	/	1 11,1%	/
OBA UMRLA	3 0,4%	/	2 0,4%	/	/	1 3,8%

PEARSON

Q(I/J) .2116

Q(J/I) .1512

Q(I,J) .1814

HI-KVADRAT

2.2276

STUPANJ SLOBODE

4

PR HI-KVADRAT/DF

.6940

PEARSON'S C

.0580

CRAMER'S R

.0335

Ovaj rezultat još jednom potvrđuje kako ovo obilježje obiteljske strukture samo po sebi nije relevantno za manifestaciju lakših ili težih imovinskih delikata. On, nadalje, samo potvrđuje poodavno stečene spoznaje o tome kako je etiološki mehanizam imovinskih delikata kod djece i maloljetnika, za razliku od odraslih, pretežno smješten u složeni bio-psiho-socijalni kompleks odrastanja, a ne u jednostavnu potrebu posjedovanja neke imovinske vrijednosti. Ovaj bi rezultat upućivao na zaključak o tome kako eventualna obiteljska deficijentnost spomenutoga tipa ne dovodi do bitno većih

teškoća odrastanja o kojemu ovdje govorimo, nego što su teškoće u strukturalno kompletnim obiteljima.

3.4. Žive li roditelji maloljetnika zajedno?

Slično prethodnom, i ovo obilježje obiteljske strukture dobiva puni smisao tek u relacijama s karakterom obiteljske atmosfere. Samo po sebi ono, međutim, može ukazati na eventualne nedostatke u obiteljskom odgoju ali još češće ukazuje na eventualno krizno razdoblje obitelji koje je prethodilo roditeljskoj rastavi.

Tabela 7

Relacije varijable "žive li roditelji maloljetnika zajedno" s vrstom glavnog krivičnog djela"

	SVEGA		ŽIVOT I TIJELO		IMOVINA		DOSTOJAN. LIČ. I MOR.		OSTALO	
UKUPNO	2734	100%	113	100%	2369	100%	23	100%	229	100%
ŽIVE ZAJEDNO	1985	72.6%	88	77.9%	1696	71.6%	16	70.0%	185	80.8%
ŽIVE ODVOJENO	503	18.4%	16	14.2%	449	18.9%	5	21.7%	33	14.4%
JEDAN ILI OBA UMRLA	246	9.0%	9	8.0%	224	9.5%	2	8.7%	11	4.8%

PEARSON

Q(I/J) .0783

Q(J/I) .0962

Q(I,J) .0873

HI-KVADRAT 11.6922

STUPANJ SLOBODE 6

PR HI-KVADRAT/DF .0692

PEARSON'S C .0653

CRAMER'S R .0462

Kako je vidljivo na temelju vrijednosti PR X^2/DF ni među ovim varijablama ne postoji statistički značajna povezanost. Neovisno, dakle, o tome žive li roditelji maloljetnika zajedno ili odvojeno, maloljetnici bivaju sankcionirani za vršenje različitih vrsta krivičnih djela.

Ista je u osnovi situacija i s pojedinim krivičnim djelima protiv imovine. Zapažamo da bi vjerojatnost pogreške pri eventualnoj takvoj tvrdnji bila još i značajno veća (0,5320), što daleko nadmašuje kritičnu vrijednost.

Tabela 8

Relacije varijable "žive li roditelji maloljetnika zajedno" s pojedinim krivičnim djelima protiv imovine

	SVEGA		čl. 130		čl. 131		čl. 132 i čl. 133		čl. 136		OSTALO	
UKUPNO	661	100%	123	100%	485	100%	18	100%	9	100%	26	100%
ŽIVE ZAJEDNO	469	70.9%	87	70.7%	343	70.7%	12	66.7%	6	66.6%	21	80.8%
ŽIVE ODVOJENO	122	18.4%	22	17.9%	88	18.1%	6	33.3%	2	22.2%	4	15.4%
JEDAN ILI OBA UMRLA	70	10.6%	14	11.4%	54	11.1%	/	/	1	11.1%	1	3.6%

PEARSON

Q(I/J) .1226

Q(J/I) .1203

Q(I,J) .1214

HI-KVADRAT 6.0665

STUPANJ SLOBODE 7

PR HI-KVADRAT/DF .5320

PEARSON'S C .0954

CRAMER'S R .0677

U pokušaju davanja globalnog osvrta na rezultate prezentirane u dvije prethodne tabele valja se ponovo prisjetiti brojnih rezultata analize obilježja obiteljske strukture i njene irelevantnosti ne samo za pojedine fenomene delinkventnog ponašanja nego za takvo ponašanje uopće. Uostalom, nije li dnevna socijalnopedagoška praksa puna primjera u kojima odgovorni stručni radnici, suočeni s nepodnošljivo poremećenom obiteljskom atmosferom u kojoj žive maloljetni delinkventi, u interesu koliko- toliko

snošljivih uvjeta njihova rasta i razvoja, čak iniciraju razvod braka i odvojeni život njihovih roditelja?

3.5. S kime maloljetnik živi?

Gornja je varijabla konstruirana na temelju logičkog sklopa svojstvenog prethodnoj. Za problem kojim se bavimo, osim odgovora na pitanje da li su roditelji živi i žive li zajedno, presudno je važno znati živi li uopće maloljetnik s tim roditeljima ili ne.

Tabela 9

Relacije varijable "s kime živi maloljetnik s vrstom glavnog krivičnog djela

	SVEGA		ŽIVOT I TIJELO		IMOVINA		DOSTOJAN. LIČ. I MOR.		OSTALO	
UKUPNO	2734	100%	113	100%	2369	100%	23	100%	229	100%
S OBA RODITELJA	1951	71.4%	88	77.9%	1663	70.2%	16	69.6%	184	80.3%
S MAJKOM	368	14.5%	10	8.8%	330	13.9%	4	17.4	24	10.5%
S OCEM	232	8.5%	10	8.8%	207	8.7%	2	8.7%	13	5.7%
S DRUGIMA	163	6.0%	4	3.5%	150	6.3%	1	4.3%	8	3.5%
U SOC. U. ILI SAM	20	0.7%	1	0.9%	19	0.8%	/	/	/	/

PEARSON

Q(I/J) .0868

Q(J/I) .1175

Q(I,J) .1022

HI-KVADRAT

15.9297

STUPANJ SLOBODE

10

PR HI-KVADRAT/DF

.1017

PEARSON'S C

.0761

CRAMER'S R

.0441

Ni u ovom slučaju, kako pokazuje vrijednost PRX^2/DF ne postoji statistički značajna povezanost među varijablama. Ostaje nam, dakle, zaključiti kako okolnost da maloljetnik živi s oba roditelja, ili samo s majkom ili samo s ocem ili pak sasvim izvan obitelji tj. u socijalnoj ustanovi ili sam, nema značaja za manifestaciju pojedine

vrste kriminalnog ponašanja maloljetnika zbog kojih im je izrečena krivična sankcija.

Isti rezultat u osnovi susrećemo i u analizi relacija ove varijable prema pojedinim krivičnim djelima protiv imovine, uz napomenu da bi eventualna suprotna tvrdnja bila izložena opasnosti od još veće pogreške.

Tabela 10

Relacije varijable "s kim živi maloljetnik" s pojedinim krivičnim djelima protiv imovine

	SVEGA		čl. 130		čl. 131		čl. 132 i čl. 133		čl. 136		OSTALO	
UKUPNO	661	100%	123	100%	485	100%	18	100%	9	100%	26	100%
S OBA RODITELJA	457	69.1%	83	67.5%	336	69.3%	12	66.7%	6	66.6%	20	76.9%
S MAJKOM	126	19.1%	22	17.9%	95	19.6%	5	27.8%	1	11.1%	3	11.5%
S OCEM	27	4.1%	5	4.1%	21	4.3%	1	5.5%	/	/	/	/
S DRUGIMA	35	5.3%	9	7.3%	21	4.3%	/	/	2	22.2%	3	11.5%
U SOC. U. ILI SAM	16	2.4%	4	3.3%	12	2.5%	/	/	/	/	/	/

PEARSON

Q(I/J) .1594

Q(J/I) .1709

Q(I,J) .1652

HI-KVADRAT

7.4570

STUPANJ SLOBODE

9

PR HI-KVADRAT/DF

.5896

PEARSON'S C

.1056

CRAMER'S R

.0531

Ostaje nam opet izvesti općenit zaključak prema kojemu se eventualni značaj kojega varijabla "s kime živi maloljetnik" može imati u odnosu na činjenje ili nečinjenje krivičnoga djela gubi u odnosu na pitanje o kojoj se formi kriminalnog ponašanja radi, a da bi maloljetnici zbog njega bili sankcionirani. Nema sumnje da ovakvom rezultatu pridonose i mehanizmi selekcije u izricanju sankcija.

3.6. Školska sprema maloljetnika

Poznata obrazovna inferiornost maloljetnih delinkvenata u cjelini prema našoj pretpostavci trebala bi imati različit značaj za manifestaciju različitih formi kriminal-

nog ponašanja. Pretpostavka polazi od spoznaje o kompleksnom, dinamičkom i dijalektičkom etiološkom mehanizmu poremećaja u ponašanju općenito, a u njemu razina obrazovanja predstavlja jedan od izuzetno značajnih elemenata. Ovdje prvenstveno mislimo na psihosocijalne potrebe vezane za različite vidove socijalne promocije u čemu razina obrazovanja predstavlja jednu od bitnih karika uspješnosti. Poteškoće u zadovoljavanju ovih potreba, poznato je, rezultiraju različitim frustracionim mehanizmima koji se javljaju kao osnova za opet različite vidove društveno neprihvatljivog pa i kriminalnog ponašanja. O kojoj vrsti kriminalnog ponašanja je tada riječ?

Tabela 11

Relacije školske spreme maloljetnika s vrstom glavnog krivičnog djela

	SVEGA	ŽIVOT I TIJELO	IMOVINA	DOSTOJAN. LIČ. I MOR.	OSTALO
UKUPNO	2734 100%	113 100%	2369 100%	23 100%	229 100%
BEZ ŠK. SPREME I DO 5. RAZREDA	111 4.1%	7 6.2%	96 4.1%	2 8.7%	6 2.6%
OD 4-7 R. OSN. ŠK.	639 23.4%	16 14.3%	597 25.2%	5 21.8%	21 9.2%
ZAVRŠENA OSN. ŠKOLA	1697 62.1%	76 67.3%	1452 61.3%	14 60.9%	155 67.9%
ZAVRŠENA SRED. ŠKOLA	287 10.5%	14 12.4%	224 9.5%	8 8.7%	47 20.5%

PEARSON

Q(I/J) .1465

Q(J/I) .2061

Q(I,J) .1763

HI-KVADRAT 56.4452

STUPANJ SLOBODE 8

PR HI-KVADRAT/DF .0000

PEARSON'S C .1422

CRAMER'S R .0830

Inspekcijom rezultata u prezentiranoj tabeli uočavamo da najmanje obrazovni maloljetnici tj. maloljetnici bez školske spreme i oni sa završena jedva tri razreda osnovne škole relativno češće vrše krivična djela protiv dostojanstva ličnosti i morala. Imovinski su delikti napose svojstveni maloljetnicima koji završavaju od 4 do 7 razreda osnovne škole, a oni sa završenom osnovnom školom i sa završenom srednjom školom relativno najčešće vrše delikte protiv života i tijela.

Ovi rezultati nužno asociraju na rezultate istraživanja punoljetne delinkventne populacije, dakako, u obrnutom smislu. Poznato je, naime, da su delikti protiv života

i tijela u punoljetnoj populaciji češće svojstveni osobama niže razine obrazovanja, a imovinski delikti, napose tzv. kriminalitet bijelog ovratnika, relativno su učestaliji kod obrazovnijih punoljetnih osoba. Dakako, pri svemu ovome valja imati na umu "tamnu brojku" i njezine relacije s ukupnim socijalnim statusom počinitelja krivičnih djela.

Za razliku od prethodne, naredna tabela sadrži rezultate koji ne odražavaju statistički značajne relacije među varijablama. Obrazovna razina maloljetnika nije, dakle, relevantna za vršenje pojedinih krivičnih djela protiv imovine.

Tabela 12

Relacije školske spreme maloljetnika s pojedinim krivičnim djelom protiv imovine

	SVEGA	čl. 130	čl. 131	čl. 132 i čl. 133	čl. 136	OSTALO
UKUPNO	661 100%	123 100%	485 100%	18 100%	9 100%	26 100%
BEZ ŠK. S. I DO 5. RAZREDA	21 3.2%	8 6.5%	13 2.7%	/ /	/ /	/ /
OD 4-7 R. OSN. ŠK.	176 26.6%	41 33.3%	123 25.4%	4 22.2%	2 22.2%	6 23.1%
ZAVRŠENA OSN. ŠKOLA	450 68.1%	72 58.5%	339 69.9%	13 72.2%	6 66.6%	20 76.9%
ZAVRŠENA SRED. ŠKOLA	14 2.1%	2 1.6%	10 2.1%	1 5.5%	1 11.1%	/ /

PEARSON

Q(I/J) .1703

Q(J/I) .1683

Q(I,J) .1693

HI-KVADRAT

9.7266

STUPANJ SLOBODE

8

PR HI-KVADRAT/DF

.1366

PEARSON'S C

.1204

CRAMER'S R

.0700

Pojednostavljeno govoreći, podižući školsku spremu maloljetnika sankcioniranih zbog njihova kriminalnog ponašanja vjerojatno pridonosimo ukupnoj uspješnosti nastojanja na planu sprečavanja i suzbijanja delinkventnog ponašanja. Možda bi se, s nužnim oprezom, moglo konstatirati da je taj doprinos najveći u pogledu borbe protiv imovinskih delikata i to, manje ili više, svih imovinskih delikata podjednako.

3.7. Zanimanje maloljetnika

Ova posljednja analizirana varijabla iz sociodemo-

grafskog seta varijabli svakako se nastavlja na prethodnu. Valja, međutim, imati na umu da je maloljetnička populacija zapravo populacija bez zanimanja tj. bez absolviranog procesa stjecanja relativno trajnog zanimanja, dakako, ukoliko se samo sudjelovanje u tome procesu ne smatra zanimanjem (učenje, studij). Ne slučajno, u konstrukciji varijable "zanimanje" učenicima, studentima i nezaposlenima smo dodijelili zajedničku kategoriju "uzdržavani", a preostale maloljetnike podijelili u dvije kategorije: radnici i poljoprivrednici. Kako je iz prezentiranih rezultata vidljivo, takvih je ukupno jedva 17%.

Tabela 13

Relacije zanimanja maloljetnika s vrstom glavnog krivičnog djela

	SVEGA	ŽIVOT I TIJELO	IMOVINA	DOSTOJAN. LIČ. I MOR.	OSTALO
UKUPNO	2734 100%	113 100%	2369 100%	23 100%	229 100%
POLJOPRIVREDNICI	96 3.5%	6 5.3%	80 3.4%	1 4.3%	9 3.9%
RADNICI	360 13.2%	15 13.3%	314 13.3%	5 21.7%	26 11.3%
UZDRŽAVANI	2278 83.3%	92 81.4%	1975 83.4%	17 73.9%	194 84.7%

PEARSON

Q(I/J) .0468

Q(J/I) .0483

Q(I,J) .0476

HI-KVADRAT

3.4948

STUPANJ SLOBODE

5

PR HI-KVADRAT/DF

.6242

PEARSON'S C

.0357

CRAMER'S R

.0253

Kako je vidljivo, ne postoje statistički značajne relacije među ovim varijablama. Zapažamo kako je vrijednost PR X^2/DF tako visoka da ne postoji nikakva sumnja u osnovanost iznesene konstatacije.

U osnovi istu konstataciju valja iznijeti i kada je riječ o relacijama zanimanja maloljetnika s pojedinim krivičnim djelima protiv imovine.

Tabela 14
Relacije zanimanja s pojedinim krivičnim djelima

	SVEGA	čl. 130	čl. 131	čl. 132 i čl. 133	čl. 136	OSTALO
UKUPNO	661 100%	123 100%	485 100%	18 100%	9 100%	26 100%
POLJOPRIVREDNICI	29 4.4%	5 4.1%	22 4.5%	1 5.5%	/ /	1 3.8%
RADNICI	131 19.8%	26 21.1%	95 19.6%	6 33.3%	1 11.1%	3 11.5%
UZDRŽAVANI	501 75.8%	92 74.8%	368 75.9%	11 61.1%	8 88.8%	22 84.6%

PEARSON

Q(I/J) .1051

Q(J/I) .0947

Q(I,J) .0999

HI-KVADRAT 4.0938

STUPANJ SLOBODE 6

PR HI-KVADRAT/DF .6640

PEARSON'S C .0785

CRAMER'S R .0556

Možda bi u daljnjim istraživanjima bilo korisno razdvojiti kategoriju "uzdržanih" na učenike, studente i nezaposlene, tim više što je u prvom uzorku takvih čak preko 83%, a ni u drugom ih nije osjetno manje (75,8%).

4. ZAKLJUČAK

Analiza sedam sociodemografskih karakteristika sankcioniranih maloljetnih delinkvenata u Republici Hrvatskoj u odnosu na forme njihova kriminalnog ponašanja, artikulirana oko dviju hipoteza, dala je tek djelomično očekivane rezultate.

U pogledu prve hipoteze valja zaključiti kako, suprotno našim očekivanjima, maloljetnici najniže životne dobi relativno češće vrše krivična djela protiv dostojanstva ličnosti i morala, a ne ona protiv imovine. U pogledu pojedinih imovinskih delikata nema razlika među ispitanicima s obzirom na životnu dob.

Obilježja socijalnog statusa u većini nisu statistički značajno povezana s formama kriminalnog ponašanja sankcioniranih maloljetnika. Izuzetak su tek dva obilježja: pitanje da li su roditelji živi i razina obrazovanja maloljetnika, a i ona tek u odnosu na vrstu glavnog krivičnog djela, a niti jedno u odnosu na pojedino krivično djelo protiv imovine. Mogli bismo tek zaključiti

kako imovinske delikte relativno češće vrše (i zbog njih bivaju sankcionirani) maloljetnici koji žive samo s majkom a u delinkventnoj su populaciji prosječno obrazovani (4-7 razreda osnovne škole). Delikti protiv života i tijela relativno su češće svojstveni maloljetnicima koji žive samo s ocem i relativno su najbolje obrazovani (završena osnovna ili srednja škola). Krivična djela protiv dostojanstva ličnosti i morala relativno češće vrše maloljetnici koji žive samo s ocem i najslabijeg su obrazovanja (bez školske spreme ili do tri završena razreda osnovne škole). Ostala su krivična djela relativno češće svojstvena maloljetnicima koji žive s oba roditelja, a relativno su najboljeg obrazovanja. Ni u relacijama s ovim varijablama nije dobivena statistički značajna povezanost pojedinih krivičnih djela protiv imovine.

Dobivene rezultate valja svakako promatrati u odnosu na vrijeme iz kojega su izvučeni segmenti uzorka. Vrijeme krize uvjetovane prvenstveno ratom i njegovim brojnim reperkusijama pridonijelo je pomacima u poznatom etiološko-fenomenološkom mehanizmu svojstvenom kriminalnom ponašanju maloljetnika. Rezultati koje smo ovdje dobili mogu biti pouzdano polazište za suptilniju analizu cjelovitog bio-psiho-socijalnog etiološkog mehanizma.

5. LITERATURA

1. Brajša, P.: Obiteljska situacija adolescenata asocijalnog ponašanja, Varaždin, 1973.
2. Bujanović - Pastuović, R. i sur.: Tok školovanja maloljetnih delinkvenata u Zagrebu, SRCE, Zagreb, 1984.
3. Dobrenić, T. i sur.: Porodične prilike maloljetnih delinkvenata, Defektologija, Fakultet za defektologiju, 1975/1.
4. Gredelj, M. i Hošek, A.: Neke demografske, sociološke i pedagoške determinante profesionalnih planova učenika srednjih škola u SRH, RSIZ za zapošljavanje, Zagreb, 1975.
5. Grozdić, M.: Oblici poremećaja u ponašanju i obiteljske prilike maloljetnih kriminalnih povratnika na području SRH, Magistarski rad, Medicinski fakultet, Zagreb, 1984.
6. Kovačević, V. i sur.: Relacije između sankcija izrečenih maloljetnim izvršiocima krivičnih djela i njihovog ponašanja u postpenalnom razdoblju, Defektologija, Fakultet za defektologiju, Zagreb, 1984/1-2.
7. Križ, Đ.: Socijalnopatološke pojave u porodici maloljetnih recidivista na području SRH, Magistarski rad, Medicinski fakultet, Zagreb, 1980.
8. Mikšaj - Todorović, Lj.: Porodične i sociodemografske karakteristike maloljetnih delinkvenata u SRH u relaciji s nekim oblicima poremećaja u ponašanju, Disertacija, Fakultet za defektologiju, Zagreb, 1988.
9. Mikšaj - Todorović, Lj. i Rusan, J.: Utjecaj porodičnih prilika na modalitete otkrivenog i neotkrivenog asocijalnog i delinkventnog ponašanja, Fakultet za defektologiju, Zagreb, 1988.
10. Poldrugač, Z.: Relacije između nekih karakteristika toka školovanja i kriminalnog ponašanja djece i omladine na području Zagreba, Magistarski rad, Medicinski fakultet, Zagreb, 1981.
11. Poldrugač, V. i Uzelac, S.: Neke socioekonomske karakteristike porodice maloljetnih delinkvenata, RSIZ za socijalnu zaštitu, Zagreb, 1980.
12. Singer, M. i Mikšaj - Todorović, Lj.: Delinkvencija mladih, Globus, Zagreb, 1989.
13. Tepavac, L.: Poremećaji u ponašanju kod maloljetnih delinkvenata u relaciji sa psihosocijalnim poremećajima njihovih obitelji, Magistarski rad, Medicinski fakultet, Zagreb, 1983.
14. Zlobec, L.: CONTAB - program za analizu nominalnih i ordinalnih varijabli, Računski centar instituta za kineziologiju i SRCE, Kineziologija, Zagreb, 1974/1.

SOME SOCIODEMOGRAPHIC FEATURES OF SANCTIONED JUVENILES IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Summary

The author analyses relations among seven juvenile sociodemographic features and forms of their criminal behaviour, with special emphasis on crimes against property, on two samples ($N_1 = 2734$, $N_2 = 661$) of juveniles sanctioned in the Republic of Croatia in the period between 1990. and 1992. Following the data given in contingency tables the author finds only three out of the total of 14 pairs of variables: juveniles age and type of the main crime, whether parents are alive or dead and the type of the main crime, juveniles school background and the type of the main crime. Statistically no significant relations between sociodemographic features and some crimes against property have been found. The author considers these results in the overall ethiological and phenomenological mechanism. The author ascribes changes in the criminal behaviour structure to the dynamic and dialectic complex of many factors, but specially to the actual war situation and its numerous and various repercussions.

KEY WORDS: sociodemographic features, criminal behaviour forms, juvenile delinquents, criminal law sanctions